

ФОТО-САФАРИ И ПОСМАТРАЊЕ ПТИЦА У СПЕЦИЈАЛНОМ РЕЗЕРВАТУ ПРИРОДЕ „СТАРИ БЕГЕЈ – ЦАРСКА БАРА“¹

PHOTO SAFARI AND BIRD-WATCHING IN SPECIAL NATURE RESERVE “STARI BEGEJ - CARSKA BARA”

Милутин Ковачевић*, Владимир Марковић*

Примљено: 21.03.2012. | Прихваћено: 02.07.2012.

РЕЗИМЕ: *Хоби активности попут фото-сафарија и посматрања птица могу представљати могућност за упражњавање активног одмора. Ако се узме у обзир чињеница да број посматрача птица на глобалном нивоу расте рапидно, онда се може претпоставити да ће и значај специјалног резервата природе „Стари Бегеј - Царска бара“ бити све већи за развој ове хоби активности. Ово природно добро насељава велики број животњских врста интересантних за лов са фотографским апаратом и камером, а поред тога има и веома повољан туристичко-географски положај као и одговарајућу инфраструктуру. Повећаним учешћем локалног становништва и побољшањем организације, могуће је унапредити туристички производ и повећати број туриста којих годишње у просеку долази између десет и десет и по хиљада.*

Кључне речи: *фото-сафари, посматрање птица, Стари Бегеј-Царска бара*

ABSTRACT: *Hobby activities such as photosafari and bird-watching, is the possibility for activitie vacation. If we take into account the fact that the number of observers of birds at the global level is growing rapidly, it can be assumed that the importance of a special nature reserve “Stari Begej – Carska bara” will be more important for development of this form of tourism. This nature reserve settled a large number of animal kind of interesting to hunt with the camera, and in addition has a favorable geographical position of the tourist-as well as appropriate infrastructure. Increased participation of local population and improving the organization, it is possible to improve the tourist product and increase*

¹ Рад је део пројекта Бр. 114-451-2644/2012-01 који је финансиран од стране Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој АП Војводине

* Милутин Ковачевић, истраживач-приправник, Др Владимир Марковић, доцент, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад

the number of tourists who annually on average there are among ten and ten and half thousand.

Key words: photosafari, bird-watching, Stari Begej-Carska-bara

УВОД

Последњих неколико година, на светском туристичком тржишту, уочава се пораст интересовања за природне пределе (Драгин, 2006). Савремени туристи своје кретање усмеравају ка еко-дестинацијама где захтевају мир, тишину, рекреацију, а пре свега активан одмор. Фото-сафари и посматрање птица управо представљају могућност упражњавања активног одмора. На промене и изазове које нам доноси данашњица мора се одговорати перманентно и правовремено. Човек је схватио да су флора и фауна само делимично обновљив ресурс, као и да се смањењем њихових фондова озбиљно ремети еколошка структура екосистема и биосфере. Иако се ловством, пре свега, сматра наклоњеност према природи и дивљачи (која се најпре огледа кроз обављање послова као што су гајење, заштита и брига о дивљачи где напослетку долази одстрел који мора да буде планиран и којим се одржава оптимална бројност), све је већи број туриста и љубитеља природе који се одлучују за лов камером или фотоапаратом, уместо лова оружјем (Марић, 2003). Заштићена природна добра као што је „Стари Бегеј – Царска бара“ располажу значајним туристичким потенцијалом, нарочито за фото-сафари и посматрање птица.

ФОТО-САФАРИ И ПОСМАТРАЊЕ ПТИЦА КАО ВИДОВИ ТУРИСТИЧКИХ АКТИВНОСТИ

У времену када природа постаје све загађенија и угроженија под разним утицајима, али и под утицајем туризма, неопходно је промовисати фото-сафари и посматрање птица као облике туризма који ће бити у функцији очувања природе и њеног одрживог коришћења. Развој ових видова туризма условљен је у великој мери степеном еколошке очуваности природних простора.

Фото-сафари

Фото-сафари као специфичан облик туристичког кретања може се уврстити у оквиру ловног туризма, али и у оквиру екотуризма. Дефиниција фото-сафарија са аспекта ловног туризма каже, да је фото-сафари посебан вид туристичког лова, који преферира и упражњава она ловно-туристичка клијентела која воли да ужива у дивљим животињама и природном окружењу, али не жели да их физички уништава (Prentović, 2006). Многи ловци који су велики љубитељи природе и дивљачи, фото-сафари сматрају једним од најбољих видова лова на дивљач. Уместо ловачким оружјем овај лов се врши визуелним путем. У посебно организованим туристичким путовањима сниматељ „наоружан“ фотоапаратом или кино-каме-

ром, са уграђеном оптиком ванредно великих жижиних дужина и одговарајућом пратећом електроником, снима живу дивљач у природном амбијенту из личног задовољства или ради проучавања животиња и њиховог начина живота у среди ни у којој су поникле. Овде су оптичка средства главна средства, а оружје (уколико га евентуално има) служи за личну заштиту туристе (Прентовић, 2005).

Ако се фото-сафари посматра са аспекта екотуризма, може се рећи да се по свом начину извођења и постојања не разликује много од оне дефиниције која фото-сафари третира као један вид ловног туризма. Разлика је у томе што се фото-сафаријем, посматраним из угла екотуризма, сматрају туристичка кретања са циљем фотографисања биљних и животињских врста (најчешће ретких). Из овог се види да су екотуристима овог типа интересантне и животиње и биљке, што није случај када фото-сафари посматрамо као део ловног туризма. Друга разлика је у томе што се код дефиниције фото-сафарија као ловно-туристичког кретања спомиње само фотографисање дивљачи али не и осталих животиња (риба, гмизаваца, водоземаца и других). Када се фото-сафари посматра као екотуристичка активност, то може бити и подводно фотографисање, фотографисање предела, пејзажа и слично. Када се ради о животињама, екотуристи се обично интересују за ретке биљне и животињске врсте, док се у дефиницији фото-сафарија као ловнотуристичког кретања, говори о ловној дивљачи, која може али не мора бити реткост на одређеном подручју.

Треба истаћи чињеницу да туристи овог типа представљају платежно способнију туристичку клијентелу, јер је професионална опрема потребна за фотографисање и снимање биљака и животиња изузетно скупа. Због тога, као и због великих путних трошкова које изискује одлазак на удаљене дестинације за фото-сафари, број ових туриста није велики, али се из године у годину повећава. Највећи број њих углавном долази из САД, Канаде, Аустралије и развијених земаља Западне Европе. То је условљено високим животним стандардом становништва ових земаља, који им омогућава куповину професионалне опреме за фотографисање и снимање. Наравно да постоје и они туристи који не користе скупу опрему, али је њихов број мањи од претходних. Цене опреме за снимање и фотографисање из године у годину опадају па се у будућности слободно може очекивати нагли пораст бројности ових туриста.

На подручју заштићених природних добара у нашој земљи, фото-сафари је заступљен, али у малом обиму. Ради се већином о домаћој туристичкој клијентели. Могућности за развој фото-сафарија на подручју заштићених природних добара су више него одличне, јер имају све оно што треба да има једна дестинација за фото-сафари (биљни и животињски свет). Извесно је да ће у будућности фото-сафари бити један од најзначајнијих облика туризма на овим просторима. Основни проблеми, који се јављају, тичу се организације и изградње инфраструктуре.

Посматрање птица или „Birdwatching“

Посматрање птица или „birdwatching“ је све популарнији вид туризма у свету. Број посматрача птица на глобалном нивоу расте рапидно. Време, место и начин посматрања птица пресудни су да се осети оно што овај вид хобија пружа. Већи-

на птица је најактивнија у јутарњим часовима и до пар часова пре заласка сунца. Током дана, нарочито ако су врућине, оне су мање активне. Неке врсте су активне само ноћу. При посматрању птица морају се поштовати одређена правила. Треба избегавати да се птице излажу опасности и треба бити обазрив за време фотографисања и снимања звукова. Не треба узнемиравати птице у гнезду, нити се примицати колонијама када је гнежђење у току. Посматрање птица треба да се изведе на начин да то птица једва примети. Такође, било би пожељно поштовати ловостај, и не узнемиравати оне врсте које су заштићене ловостајем.

Када се говори о туристима овог типа, треба истаћи да су то људи који једноставно воле птице и раде то из задовољства или су научници који посматрају птице ради проучавања њихових карактеристика, бројности или начина живота. Изучавање птица на подручју заштићених природних добара у данашње време постаје све интересантније. Орнитолошке екскурзије су постале врста активног одмора за људе који се интересују за живот птица и њихове естетске карактеристике. Многа од заштићених природних добара Војводине јесу одлична дестинација за посматрање птица, али се посебно истиче Специјални резерват природе „Стари Бегеј – Царска бара“.

У раду је акценат стављен на специјални резерват природе (СРП), „Стари Бегеј – Царска бара“ јер је у овом заштићеном природном добру највише постигнуто у развоју како фото-сафарија тако и birdwatching-a, те може послужити као узор и за остала заштићена подручја у Србији.

Улога локалног становништва у развоју фото-сафарија и посматрања птица

Један од важнијих елемената када је у питању туризам у неком заштићеном подручју, представља укључивање локалног становништва, односно локалне заједнице, у туристичке токове. Да би се локална заједница активно укључила у пружање услуга туристима неопходно је спровести процес образовања становништва како би им на најбољи начин биле предочене позитивне и негативне стране њиховог активног учешћа (Стојановић, 2006).

Последњих година се на подручју Војводине спроводе разни семинари и едукације како би се локално становништво подстакло на активно учешће. Истовремено се чини све да се ублаже негативни ефекти појединаца из редова локалне заједнице који су директно нанели штету природи, што се и даље наставља.

Локалне заједнице представљају важан фактор када се говори о развоју специфичних облика туризма као што су фото-сафари и посматрање птица. Ако се погледа учешће локалне заједнице, може се закључити да је локално становништво укључено у развој туризма али степен њиховог учешћа може бити много већи. У непосредној близини сваког заштићеног подручја, постоје насеља у којима је учешће локалне заједнице заступљено али постоје и она у којима је оно занемарљиво или уопште не постоји. Услуге које би могло да пружа локално становништво су везане за смештај, израду и продају сувенира, спремање хране и услуга превоза, као и да имају улогу водича. Наиме, локално становништво живи у директном додиру са

природом и познаје кретање и место обитавања великог броја животиња, станишта биљака и најлепше пределе и подручја. Као добри познаваоци простора они су изврсни и незамењиви водичи за посматраче птица и фото-сафари туристе. Основне услуге које становништво пружа су услуге смештаја, исхране, превоза и слично. Иако се ради о посебној туристичкој клијентели која је уско везана за природу, овим туристима интересантан је и начин живљења становништва, традиција, култура, фолклор и слично. Туристи се упознају са начинима припремања хране у природи, коју становништво вековима практикује, разним манифестацијама, занатима и многим другим активностима. То сигурно доприноси потпунијем туристичком доживљају и на неки начин туристе везује много јаче за простор који су посетили па се врло често дешава да се враћају и постају вишегодишњи посетиоци.

ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ СРП „СТАРИ БЕГЕЈ – ЦАРСКА БАРА“

Овај специјални резерват природе налази се у средњем Банату, на територији општине Зрењанин, на алувијалној равни Бегеја и Тисе (Давидовић, Миљковић, 2003). Резерват се састоји из Старог Бегеја, Царске баре, Тигањице, Мале баре, Перлеске баре, Зегмјенице и околног атара са укупном површином 1676 ха. Простор првог степена заштите заузима око 42% резервата, простор другог степена заузима око 22%, док је трећим степеном заштите обухваћено око 36% површине овог резервата. Што се тиче регионалне и локалне саобраћајне повезаности, може се рећи да је добра. Између свих већих околних градова постоје развијени друмски правци. Резерват се налази у близини саобраћајница, те је

Карта 1. Положај резервата у односу на значајне емитивне центре
(Извор: Марчета, 2008)

повезан са Зрењанином, Београдом, Новим Садом, Кикиндом и осталим емитивним центрима.

Повољном туристичко-географском положају доприноси мала удаљеност од економско развијених центара Војводине. Ипак, може се рећи да је повољност туристичко-географског положаја увећана чињеницом да у близини пролази међународни пут коридор X, који повезује централне регионе Европе са јужним. Поред тога, у Београду постоји међународни аеродром који омогућава лакши долазак туриста и из удаљенијих делова Европе. Услед повољних водених праваца, резерват поседује изванредне могућности за развој наутичког туризма коме се у досадашњем периоду није поклањала значајнија пажња.

ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ФОТО-САФАРИЈА И ПОСМАТРАЊА ПТИЦА

Природни услови су веома битан елемент за развој било ког облика туризма, а за фото-сафари и посматрање птица су најбитнији фактор развоја. Специјални резерват природе „Стари Бегеј – Царска бара“ је простор изузетних крајолика, у којем је присутна велика разноврсност и бројност биљног и животињског света, што је повољно утицало на развој фото-сафарија и посматрања птица на овом простору. Специјални резерват природе „Стари Бегеј – Царска бара“ се као мочварно подручје изузетних природних вредности уписује на листу Рамсарских подручја (односно влажних земљишта од међународног значаја према Рамсарској конвенцији) 1996. године.

Рељеф

Специјални резерват природе „Стари Бегеј – Царска бара“ простире се у проширеном делу алувијалне равни Тисе. Микрорељеф који је овде присутан испољава се низом улегнућа. У ширем окружењу граница резервата „Стари Бегеј-Царска бара“ присутне су четири геоморфолошке целине, чиме се ово подручје издваја као својеврстан геоморфолошки полигон Војводине. Основне рељефне форме на овом подручју су лесне заравни – Тителски брег и тамишка зараван лесне терасе (зрењанинска и тителска), речне терасе (тителска и мужљанска) и алувијалне равни Тисе и канала Бегеја. У проширењу алувијалне равни реке Тисе данас су лоцирани базени Рибарског газдинства „Ечка“ и заштићеног добра СРП „Стари Бегеј – Царска бара“ (Lazić et al., 2008).

На изградњу ове геоморфолошке целине утицала је Тиса својим слободним меандрирањем између Тителског брега и зрењанинске лесне терасе често мењајући корита. Једно од тих корита наследио је Бегеј уз прилично право отицање без икаквих мртваја и меандара, а у другима су створени ечански рибњаци, док су временом остале забарене површине каналисане, исушене или представљају део резервата, тако да се данас природни речни процеси одвијају само на малом простору заштићеног природног добра. Подизањем заштитиних насипа, изливање Тисе и Бегеја више није имало утицаја на образовање нових облика у рељефу подручја.

Воде

Узимајући у обзир глобалну угроженост влажних станишта, неопходно је посебну пажњу усмерити ка детаљном приказу и анализи хидролошких параметара површинских и подземних вода и стања водног биланса и тиме пројектовати системско и континуирано унапређење стања у резервату као карактеристичном влажном станишту.

Површинске воде овог подручја сачињавају Тиса, Стари Бегеј, канал Бегеј и бројни риђаци и баре лоцирани у, заштитној зони резервата и ван ње. Басени присутних бара и риђака представљају напуштена речна корита, рукавце и меандре Тисе, Тамиша и Бегеја. Током регулационих радова 1971. године на десној обали новопрокопаног корита Бегеја формирано је неколико бара: Тигањица, Загњеница и Перлеска бара, чиме је ток Старог Бегеја стављен ван употребе. Са друге стране, Царска бара представља мртвају Бегеја коју је река изградила током холоцена. Дужина Царске баре износи 2.200 метара, ширина око 1.000 метара, укупна површина 447 ha, а површина воденог огледала износи 117,9 ha. Просечна дубина воде износи 0,9 m у пролеће и око 0,4 m у летњем периоду. Мада је пресечен насипом, Стари Бегеј игра кључну улогу у снадбевању Царске баре која се храни водом из риђака, приликом испуштања воде у ток Старог Бегеја са чијим је коритом повезана каналом дужине 30 метара. Поред тога, Царска бара се снадбева водом и излучивањем падавина и подземним притицањем фреатске издани. Воду губи површинским отицањем, испаравањем, и подземним отицањем. Услед оваквог начина храњења и губитка воде, већи део Царске баре обрастао је трском, шеваром и другим нижим растињем.

Изузетно значајну хидролошку, али и амбијенталну вредност поседују риђаци којих на овом подручју има чак 16, намењених узгоју различитих врста риба са укупном површином под водом око 2.000 ha. Површински највећа су: Бело језеро (540 ha), језеро Јоца (535 ha), језеро Коча (344 ha), језеро Мика (340 ha), језеро Шовајка (162 ha) и језеро Брана (82,5 ha) која се црпним пумпама снадбевају водом из реке Тисе, а воду испуштају у ток Старог Бегеја. Тиме се обезбеђује кружни хидролошки хранидбени процес како риђака, тако и целог резервата што је веома значајно за бројне биљне и животињске врсте (Марчета, 2008).

Биогеографске вредности као кључни фактор развоја

Управо захваљујући својим природним вредностима, а посебно ретким и угроженим биљним и животињским врстама, специјални резерват природе „Стари Бегеј – Царска бара“ је носилац бројних домаћих и међународних нивоа заштите. Тиме се омогућује препознатљивост подручја и ван граница Србије, али и јединственост која представља основу туристичког развоја сваког подручја.

Услед изузетно разноврсних станишних услова, на подручју резервата до сада је забележено преко 500 биљних врста. Према фитогеографским одликама, на овом подручју забележене су значајне ретке и угрожене врсте од којих су многе ендемског, субендемског и реликтог обележја пристуне у оквиру очува-

них екосистема водених, мочварних, слатинских, степских, ливадских и попла-
вних шумских станишта. Резерват карактерише десетак врста које се налазе на
листи природних реткости: бели локвањ (*Nymphaea alba*), жути локвањ (*Nuphar
luteum*), гороцвет (*Adonis vernalis*), усколики каћунак (*Dactylorhiza incarnate*), моч-
варни каћунак (*Orchis laxiflor*), слатинска паламида (*Cirsium brachycephalum*), иђи-
рот (*Acorus calamus*), водени орашак (*Trapa natans* agg), борак (*Hippuris vulgaris*).
Пет врста је присутно у Црвеној књизи флоре Србије: локвањчић (*Nymphoides
flava*), камфорика (*Camphorosma annua*), мешинка (*Urticularia vulgaris*), кантарион
(*Hypericum elegans*), слатински љутић (*Ranunculus pedatus*), а једна врста, слатин-
ска паламида (*Cirsium brachycephalum*) налази се и у Црвеној листи Европе као
изузетно угрожена врста (Лазих и сар., 2008). Биљни покривач резервата пред-
стављају мочварне заједнице, вегетација акватичних макрофита, слатинске и ли-
вадске заједнице, као и фрагменти степске вегетације и шумске фитоценозе. Када
је у питању шумска вегетација, може се рећи да резерват представља једну од по-
следњих оаза изворне природе поред реке Береј са квалитетним комплексом рит-
ских и низијских шума. Заступљене су алохтоне заједнице еуроамеричких бе-
лих и црних топола (*Populetum nigro-albae*) и заједнице беле и бадемасте врбе
(*Salicetum alba-amygdalinae*).

Херпетофауна и батрахофауна резервата се може окарактерисати као прили-
чно разноврсна у односу на његову површину. Од укупно 22 врсте гмизаваца и
23 врсте водоземаца које су до сада забележене у Србији, у оквиру овог резерва-
та забележено је седам врста гмизаваца и десет врста водоземаца. Значајне вр-
сте херпетофауне и батрахофауне су: ливадски гуштер (*Lacerta agilis*), смук (*Elaphe
longissima*), барска корњача (*Emys orbicularis*), белоушка (*Natrix natrix*), рибарица
(*N. tassellata*), гаталинка (*Hyla arborea*), смеђа крастача (*Bufo bufo*), зелена крастача
(*B. viridis*), ватрена жабица (*Bombina bombina*) и др.

Фауна сисара укључује око 50 врста од којих су неке врсте континентално угро-
жене попут дивље мачке (*Felis silvestris*), текунице (*Citellus citellus*) и видре (*Lutra
lutra*). Од ових врста, посебно је угрожена текуница којој се ареал годинама сужа-
ва услед смањења пашњачких површина које су неопходне за опстанак ове врсте.
Друге забележене врсте на подручју резервата су риђа волухарица (*Clethrionomys
glareous*), бизамски пацов (*Ondatra zibethica*), ласица (*Mustela nivalis*), твор (*Mustela
putorius*), као и ловне врсте сисара: срна (*Capreolus capreolus*), дивља свиња (*Sus
Scrofa*) и зец (*Lepus europaeus*) чије су популације у благом порасту.

Орнитофауна резервата представља сферу којој се у преходном периоду, по-
ред ихтиофауне, поклањала значајна пажња. Према бројним ауторима, на подру-
чју Специјалног резервата природе присутно је око 250 врста птица.

Укупно 17 врста птица чине подручје СРП „Стари Береј – Царска бара“ међуна-
родно значајним. Између осталих то су: мали гњурац (*Tachybaptus ruficollis*), воде-
ни бик (*Botaurus stellaris*), чапљица (*Ixobrychus minutus*), гак (*Nycticorax nycticorax*),
жута чапља (*Ardeola ralloides*), велика бела чапља (*Casmerodius albus*), црвена чапља
(*Ardea purpurea*), кашичар (*Platalea leucorodia*), патка њорка (*Aythya nyroca*), обични
галеб (*Larus ridibundus*), пчеларица (*Merops apiaster*), обична црвенрепка (*Phoenicurus
phoenicurus*), обични цврчић (*Locustella luscinioides*), сиви сврчак (*Lanius minor*) и др.

Ово подручје представља на националном нивоу најзначајније гнездилиште риђоглаве патке (*Aythya ferina*), пловке чегртуше (*Anas strepera*), грототовца (*Anas querquedula*) и дивље гуске (*Anser anser*). Такође је присутно и неколико колонија чапљи и корморана које достижу бројност и од хиљаду парова. Периодично се на подручју резервата гнезди мали вранац (*Phalacrocorax pygmeus*), а све чешће и орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*). За читаво подручје најкарактеристичније су чапље, услед бројности популације и присутности свих осам европских врста, због чега је управо силуэта чапље одабрана као препознатљиви симбол резервата.

ТУРИСТИЧКИ ПРОМЕТ

Досадашњи промет туриста у СРП „Стари Бегеј – Царска бара“ према постојећим подацима креће се у максималним границама од око 15.000 туриста на годишњем нивоу, што ће у годинама које долазе вероватно бити премашено. Број посетилаца утврђује на основу броја продатих карата за туристички брод. Оваквом методом утврђивања бројног стања искључени су излетници, риболовци и други посетиоци који своју посету не заснивају на обиласку резервата туристичким бродом.

У наредном периоду требало би тежити квалитетнијем утврђивању бројног стања посетилаца на дневном, месечном и годишњем нивоу. Истовремено, неопходно је утврдити носеће капацитете подручја и, с тим у вези, покренути одговарајуће активности.

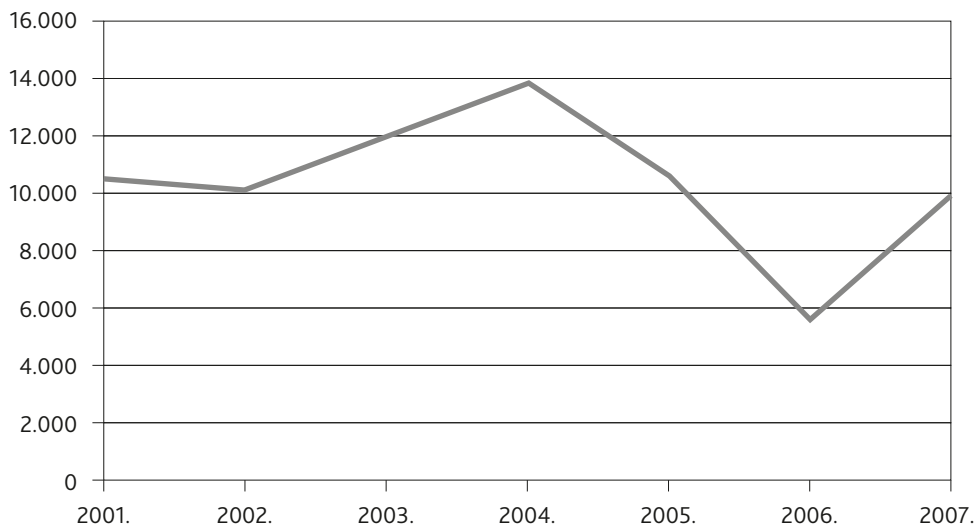
Од туристичке понуде, поред војње туристичким бродом, треба издвојити обилазак резервата са водичем, изнајмљивање чамца и кануа и посматрање птица (табела 1).

Број туриста се у последњих неколико година кретао у распону од 5.600 туриста 2006. године до 13.878 забележених туриста 2004. године. После наглог пада, у последње две године број туриста је поново у порасту. Да су фото-сафари и посма-

Табела 1. Врсте и ценовник туристичких услуга

УСЛУГА	ЦЕНА УСЛУГЕ		
Вожња туристичким бродом	Предшколске групе	Школске групе	Одрасли
	150 динара	200 динара	250 динара
Обилазак резервата „стазом здравља“	Предшколске групе	Школске групе	Одрасли
	Бесплатно	100 динара	150 динара
Изнајмљивање моторног чамца са водичем	1.500 динара/тура – максимално шест путника		
Изнајмљивање чамца на весла и кануа	400 динара/час		
Посматрање птица са водичем	2.500 динара/дан		

Извор: Марчета, 2008

Графикон 1. Промет туриста у СРП „Стари Бегеј – Царска бара“ у периоду од 2001. до 2007. године

трање птица у директној вези са очувањем природе и стањем живог света у њој, доказује управо податак наглог пада броја туриста 2006. године. Наиме, у току 2005. и 2006. године појавио се смртоносни вирус тзв. птичији грип који је као зооноза имао смртоносан исход не само по птице, већ и по човека. Како је крајем године пронађен антивирус, и број угинулих птица драстично опао, тако се повећавао и број туриста у природним пределима.

ЗАКЉУЧАК

Природно добро „Стари Бегеј – Царска бара“ има изузетну природну основу за развој фото-сафарија и посматрање птица. Бројност и разноврсност животињског и биљног света чине га идеалном туристичком дестинацијом за развој поменутих специфичних облика туризма. Тренутно су у многим заштићеним подручјима Србије заступљени и фото-сафари и посматрање птица, али у веома скромним размерама, и у главном се говори о појединачним случајевима. Постоји више разлога за то: слаба организација, недостатак туристичке инфраструктуре и слично, неадекватан маркетинг итд.

Локално становништво је укључено у развој туризма али треба све учинити да то буде на много већем нивоу. Треба подстаћи локално становништво на дављење туризмом, пре свега пружањем услуга смештаја и исхране. Основа је привући туристе, али у мери у којој ће корист имати локално становништво и сам резерват, а да се при томе не наруши природа.

Да би се привукли туристи овог типа, неопходно је урадити много тога везаног за маркетинг и изградњу брэнда дестинације. Изложба фотографија врста које се

могу видети у резервату може додатно да привуче љубитеље природе и заљубљенике у фотографију. При повећању броја туриста сигурно ће доћи до великог притиска на природу па је неопходно појачати, побољшати и успоставити нове мере заштите како би се заштићени простори успешно и сачували.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгин, А. (2006): *Ловно-туристички ресурси Бачке*. ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Кутањац, Ј., Павловић, М. (2011): Туристичка валоризација Специјалног резервата природе „Пашњаци велике дропље“ за потребе развоја посматрања птица. *Зборник радова Деларманана за географију, туризам и хотелијерство*, бр. 40, стр. 122-120.
- Марић, Р. (2003): *Ловство*. Институт економских наука, Београд.
- Stanković, S. et al. (1992): *Velika ilustrovana enciklopedija lovstva II tom*. Dnevnik, Novi Sad.
- Павловић, М., Кутањац, Ј. (2011): Посматрање и снимање дивљачи у функцији туризма. *Зборник радова Деларманана за географију, туризам и хотелијерство*, бр. 40, стр. 172-179
- Прентовић, Р. (2005): *Ловни туризам*, скрипта. ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Prentović, R. (2006): *Osnovi lovstva*. Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Lazić, L. et al. (2008): *Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine*, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Давидовић, Р., Миљковић, Љ. (2003): *Релјеф Баната*. ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Марчета, С. (2008): *Туристичко уређење СРП „Спшари Бејеј – Царска бара“*. ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Стојановић, В. (2006): *Одрживи развој туризма и живојне средине*. ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.